
NAPAKA V OGLEDALU PROCESA UČENJA TUJEGA JEZIKA

V razpravi predstavljamo metodo analize napak kot enega od možnih pristopov pri analizi in interpretaciji jezikovne produkcije tistih, ki se učijo tujega jezika – v našem primeru in kot ilustriramo tudi z zgledi – slovenščino. Napako definiramo kot neuspeh del jezika in kot obliko ali kombinacijo oblik, ki jih tvori učeči se posameznik. Gre za oblike, ki jih v enakem kontekstu in v enakih pogojih govornici prvega jezika ne bi tvorili. Na kratko predstavljamo korake v metodi analize napak: od zbiranja gradiva, prepoznavanja napak, njihovega opisa, klasifikacije do vrednotenja.

Uvod*

Ljudje se tujih jezikov učimo zaradi najrazličnejših razlogov. Že pri vstopu v proces učenja tujega jezika pa se posamezniki med seboj bistveno razlikujemo. Razlikujemo se med drugim po starosti, svojih osebnostnih lastnostih, nadarjenosti za učenje jezika, učnem slogu, motivaciji za učenje, specifičnih potrebah, ki jih imamo glede učenja in znanja določenega jezika (Pirih Svetina 2001). Vse to pa so dejavniki, ki bodo lahko pozitivno ali negativno vplivali tako na proces učenja jezika in tudi na njegove rezultate.

Proces učenja tujega jezika si lahko predstavljamo kot računalniški program, posameznika pa kot računalniški procesor, v katerega so, preden zaženemo program, vstavljeni popolnoma različni vhodni podatki. Predstavljamo si lahko, da bo isti program z različnimi vhodnimi podatki prišel do zelo različnih rezultatov. Ljudje se torej v svojem prizadevanju doseči cilj – naučiti se tujega jezika oziroma razviti svojo sporazumevalno zmožnost v njem – zelo razlikujemo.

To potrjuje jezikovna performanca, to je tisto, kar z jezikovno rabo dejansko izkazujemo in je, poenostavljeno, površinski odraz našega jezikovnega znanja in védenja o jeziku in njegovem funkcioniranju. Jezikovno znanje ali jezikovno zmožnost najpogosteje merimo z jezikovnimi testi. Ti seveda ne kažejo v popolnosti naše siceršnje jezikovne rabe. Predstavljamo si lahko, kako bi izgledal test, s katerim bi

---

* Razprava je prirejeno in predelano poglavje avtoričine disertacije (Pirih Svetina 2001).

poskušali stestirati vse, kar npr. v enem dnevu naredimo z jezikom: odpredavamo nekaj poglavij iz slovenske zgodovine, naderemo kakšnega podrejenega na delovnem mestu, napišemo pritožbo zaradi hrupa iz bližnje trgovine, med telefonskim pogovorom si zapišemo prijateljičin recept za domače piškote, povemo svojim najbližjim, kako zelo jih imamo radi itd. Se pa skušajo jezikovni testi s čim bolj avtentičnimi jezikovnimi nalogami, to je s takimi, ki posnemajo dejanske naloge, ki jih z jezikom opravljamo v vsakdanjem življenju (npr. napisati pritožbo, naslovljeno na lastnika bližnje trgovine, zaradi hrupa, ki ga povzročajo kupci), vsaj približati dejanski jezikovni rabi.

Rezultati testov so pri različnih posameznikih različni in so posledica bolj ali manj objektivne ocene ocenjevalca testa. Na tem mestu se ne bomo spuščali v podrobnosti procesa vrednotenja in ocenjevanja testnih rezultatov, predstavljamo pa si lahko, da ocenjevalec rešitvam v testu, do katerih je prišel posameznik (jih je bodisi izbral izmed danih možnosti, zapisal, povedal...), pripisuje neko vrednost. Rešitve so bolj ali manj ustrezne, so pravilne ali celo napačne.

Da ocenjevalec jezikovnega testa lahko ovrednoti določeno rešitev kot pravilno oz. napačno, jo ponavadi primerja s pričakovano, torej kontekstu in navodilom ustrežno in pravilno rešitvijo, ki bi jo v enakih okoliščinah in pod enakimi pogoji prispeval rojeni govorec – torej nekdo, ki mu je ciljni jezik v testu prvi jezik.

Kaj sploh je napaka z vidika učenja tujega jezika?

Uspešnost oziroma neuspešnost pri doseganju cilja naučiti se tujega jezika lahko opazujemo na podlagi primerjave jezikovne produkcije tistih, ki se jezika učijo, s pričakovano (in v idealnih razmerah tudi dejansko) jezikovno produkcijo rojenih govorcev. Razlike med obema vrstama jezikovne produkcije, na eni strani tistih, ki jim je ciljni jezik prvi jezik, in na drugi strani tistih, ki jim je ciljni jezik tuji jezik, predstavljajo med drugim tudi napake. Napake so v resnici odstopanja od pričakovanega, ustreznega in pravilnega in pomenijo določeno vrsto »neuspešnosti« v jezikovni produkciji. Seveda delamo pri rabi jezika napake tudi rojeni govorcev, če jih ne bi, učiteljicam v šoli ne bi bilo treba uporabljati rdečih pisal in tudi lektorjev ne bi potrebovali. Je pa teh napak ponavadi bistveno manj, so drugačne po svojem izvoru in obliki, razlika pa je nenazadnje tudi v tem, da bi rojeni govorcev skoraj večino svojih napak znali popraviti, če bi jih nanje opozorili oz. jim dali možnost, da jih popravijo (govorec slovenščine kot prvega jezika, ki je napačno uporabil predlog *s/z* v neki besedni zvezi, bi napako najbrž popravil takoj, ko bi ga kdo spomnil na ljudsko modrost: Ta suhi škafec pušča).

Napake v jezikovni produkciji tistih, ki se jezik učijo kot tuji jezik, lahko pojmujeemo kot kazalce posameznikove trenutne jezikovne zmožnosti v ciljnem jeziku (James 1998: 7). V resnici je napaka sicer kazalec trenutne nezmožnosti. Analiza napak predstavlja temeljni del analize performance, pojmujeemo pa jo bolj kot metodologijo obravnave podatkov, pridobljenih v procesu usvajanja jezika, in ne kot teorijo jezikovnega usvajanja (Cook 1993: 22). Z analizo napak odkrivamo pojavljanje, naravo, vzroke in posledice »neuspešnosti« v jeziku (James 1998: 1).

Če pojmujeemo jezikovno napako kot razliko med dejansko produkcijo nekoga, ki se jezika šele uči, in pričakovano ali v idealnih razmerah tudi dejansko produkcijo rojenega govorca, se s tem posredno odmikamo od teorije vmesnega jezika (ang. *interlanguage*; Selinker 1972). Ta teorija predpostavlja, da jezika tistega, ki se ga uči, torej otroka ali tujca, ne moremo primerjati z jezikom odraslega rojenega govorca, in da gre v resnici za različne jezike. To bi pomenilo, da cilj učenja slovenščine kot tujega jezika v resnici ni slovenščina, kot jo uporabljajo rojeni govorniki, ampak je zgolj slovenščina kot tuji jezik, recimo temu neka posebna različica slovenščine ali tudi vmesni jezik ali celo idiosinkratični dialekt (ang. *idiosyncratic dialect*; Corder 1971). Kot tako pa je ne bi smeli in mogli primerjati s standardno različico slovenščine rojenih govorcev (ker bi šlo v resnici za dva različna sistema). Cilj učenja tujega jezika po tej teoriji v resnici ni posnemanje ali nadomestek rojenega govorca (Cook 1991: 114), ker je rojeni govorec le »nedosegljivi ideal« (Byram 1988: 11). Cilj jezikovnega pouka naj bi torej bil »spreten uporabnik drugega jezika« (ang. *fluent L2 user*; Cook 1991: 114). Zadnjim trditvam lahko v celoti pritrdimo, vendar dodamo, da je spretnost v uporabi drugega jezika povezana prav s približevanjem ciljnemu jeziku in njegovi normi, saj je ponavadi eden od temeljnih ciljev učečega se prav sporazumevanje z govorniki tega jezika. To npr. velja v pretežni meri za učenje slovenščine kot tujega jezika, ki se je tujci učijo predvsem zato, da se bodo v njej sporazumevali s Slovenci in v slovenski jezikovni skupnosti, manj pa zato, da jo bodo uporabljali pri sporazumevanju z drugimi tujci (to npr. v okviru jezikovnega tečaja). Seveda je drugače, če se npr. učimo angleščine, ki je v veliki meri jezik mednarodnega sporazumevanja in ljudje se je le v manjši meri učimo zato, da se bomo v njej sporazumevali z rojenimi govorniki angleščine. V prid takemu pojmovanju govori tudi uveljavljena in zgoraj opisana praksa vrednotenja in ocenjevanja jezikovne produkcije (npr. v testih) tistih, ki se jezika učijo – vrednotenje poteka na podlagi primerjave s pričakovano produkcijo rojenih govorcev.

Metoda analize napak – opis

Metoda analize napak kot ena izmed raziskovalnih metod na področju proučevanja procesov usvajanja in učenja drugega oziroma tujega jezika se je uveljavila ob koncu šestdesetih in v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja (eden od najbolj znanih avtorjev in utemeljiteljev te metode je S. P. Corder (1967, 1971, 1974, 1981; primerjaj še Ellis 1994; James 1998 in Tono 1999). Sama metoda pa ima svoj izvor v primerjalnih (kontrastivnih) analizah med jeziki, ki so se uveljavile ob koncu druge svetovne vojne.

Kako bi se torej v skladu z metodo analize napak lotili analize jezikovne produkcije nekoga, ki se uči npr. slovenščino kot tuji jezik? Proces naj bi potekal nekako v petih korakih: zbiranju gradiva (1. korak) sledi prepoznavanje (identifikacija) napak (2. korak), nato se napake opiše (3. korak), razloži (4. korak) in ovrednoti (5. korak).

1. korak: zbiranje gradiva

Na začetku razprave smo omenili teste kot najpogostejši instrument, s katerim merimo uspešnost pri usvajanju jezika. Izpolnjeni testi lahko predstavljajo gradivo, v katerem bomo opazovali napake, poleg tega pa so – odvisno od namena in pričakovanih rezultatov analize – gradivo lahko na različne načine pridobljeni primeri zapisanih ali, če gre za govorjenje, posnetih besedil ali delov besedil tistih, ki se jezika učijo. Če želimo napake analizirati in rezultate analize ustrezno interpretirati, moramo pri zbiranju gradiva upoštevati kar nekaj dejavnikov, ki se nanašajo tako na jezik kot na govorca jezika in situacijo, v kateri je bilo gradivo zbrano. Upoštevati moramo, ali je gradivo v govorni (posneti) ali zapisani obliki, ali gre za primer formalnega ali neformalnega govornega položaja, nadalje moramo upoštevati stopnjo znanja jezika, prvi jezik govorca in okolje, v katerem govorec usvaja ciljni jezik.

2. korak: prepoznavanje napak

Da bi napako v zbranem gradivu sploh lahko prepoznali, jo moramo najprej definirati, tako kot smo to poskušali že zgoraj. Jezikovna napaka je definirana bodisi kot jezikovno »neuspel« del besedila (James 1998: 1) ali pojav v besedilu, ki je nenamerno odklonski in ga avtor sam ne more popraviti (James 1998: 78). Zadnja definicija prinaša razlikovanje med napako (ang. *error*) in lapsusom (ang. *mistake*), pri čemer naj bi bila prva posledica pomanjkanja ali ne dovolj razvite zmožnosti, drugi pa problem performance. Slednji naj bi bil predvsem nenameren, lahko pa celo nameren (npr. besedna igra ali ironija) in naj bi ga bil njegov avtor sposoben popraviti. Tovrstne »napake« so pogoste tudi pri rabi prvega jezika. Razlikovanje med napako in lapsusom je v praksi relativno težko (Ellis 1994: 51), še posebej, če je kriterij za določanje razlike zmožnost avtokorekcije (James 1998: 79), ki pogosto, odvisno sicer od načina pridobivanja gradiva, ni mogoča.

Če jezikovno napako definiramo kot »odklon od norme ciljnega jezika,« (Ellis 1994: 51), svojo pozornost usmerimo v ciljni jezik, še primernejša pa je najbrž definicija, ki v ospredje postavlja govorca ciljnega jezika in ki pravi, da je napaka »jezikovna oblika ali kombinacija oblik, ki je v identičnem sobesedilu in pod podobnimi pogoji po vsej verjetnosti rojeni govorec jezika ne bi tvoril« (v ang. originalu *native speaker*; Lennon 1991: 183). Vendar tudi ta definicija sproža kar nekaj vprašanj, med drugimi, katera različica ciljnega jezika je merodajna za tovrstno presojanje; je to knjižni jezik, kot ga predstavljajo priročniki, ali je kaj drugega; kako obravnavati in analizirati govorni jezik, ki se v slovenščini odvisno od formalnosti govornega položaja lahko zelo pestro realizira; omenjena je že bila težavnost razlikovanja med napako in lapsusom, tretje pa se nanaša na prikritost oz. odkritost napak. Odkrite napake že na prvi pogled v obliki jasno kažejo svojo odklonskost, npr. *Fant je na tečajih* ali *Prijatelji stanovajo v novu stanovanju*.¹ Dodatno se lahko

---

¹ Vsi navedeni primeri so primeri dejanske rabe oz. rešitve testov, ki so jih posredovali učeči se slovenščine kot drugega jezika in so bili zbrani v raziskavi (Pirih Svetina 2001).

zaplete že pri prvem zgledu, kjer bi lahko kdo oporekal, da gre za obliko, ki bi se jo v določenih delih Slovenije v resnici dalo celo slišati, da bi jo pod določenimi pogoji (raba narečja) tvorili tudi rojeni govorniki slovenščine. Ob navedenih primerih pa lahko delno pojasnimo tudi pojem odklonskosti, najlažje morda z merili, ki jo določajo (James 1998: 64–65). Prvo merilo je gramatičnost oz. negramatičnost – negramatične so vse tiste oblike, ki v določenem jezikovnem sistemu in njegovih paradigmah sploh ne obstajajo, taka je npr. zgornja oblika glagola *stanovajo*. Gramatičnost torej ni odvisna od konteksta, saj v resnici ne obstaja noben kontekst, v katerem bi bila ta oblika sprejemljiva. Podobne so npr. tudi naslednje realizacije: *Fant je na tečaj* (na tečaju), *Juho jemo z žlic* (z žlico), *Moja prijateljica sta tujca* (tujca). Sprejemljivost oz. nesprejemljivost, drugo merilo odklonskosti, je odvisna od konteksta, avtoriteta za presojanje ustreznosti tega merila pa je naslovnik – recimo, da bi naslovnik iz severovzhoda Slovenije kot sprejemljivo označil govorno realizacijo povedi *Fant je na tečaj*, čeprav mu njegovo metajezikovno, šolsko znanje pravi, da ta oblika ni pravilna in da ni v skladu z normo knjižnega jezika. Pravilnost oz. nepravilnost je tretje merilo odklonskosti, nepravilna bi bila npr. rešitev zgornjega zgleda *Fant je na tečaj* ali podobno *Špageti so iz Italije*, četrto pa se nanaša na tujost in neumestnost – tujost bi bila v kontekstu rojenih govorcev lahko pojmovana tudi kot »pesniška svoboda«, neumestnost pa je bolj stvar kršenja pragmatičnih pravil – npr. v slovenskem okolju tikanje uradnih oseb. Prikrite napake so tiste, pri katerih na videz oblika ne odstopa od norme oziroma je besedilo na površini dobro oblikovano, vendar ni v skladu z želeno sporočevalčevo namero (James 1998: 68). Da bi torej prikrilo napako lahko prepoznali, je potrebno poznati sporočevalčevo namero oziroma jo prepoznati iz okoliščin. Kot primer prikrite napake bi lahko navedli primer napake v naslednjem besedilu: *./.../ Ana je bila zelo srečna. V darilu je bila nova ura. Izgubila sem staro ura ./.../* Zadnja poved na videz ne vsebuje nobene napake, napačna pa postane v okviru sobesedila, kjer se izkaže, da je namesto pomožnega glagola za tretjo osebo ednine uporabljen pomožni glagol za prvo osebo ednine. V primeru prvega zgleda bi lahko govorili tudi o lokalni napaki, v primeru drugega pa o globalni napaki, saj prizadene bistveno večji del besedila; da bi napako sploh lahko identificirali kot napako, je potrebno analizirati bistveno večji del besedila.

3. korak: opis napak

S pojasnjevanjem zgornjih zgledov smo že posegli v tretji korak analize napak. Opis napake temelji na primerjavi oblike izreka, ki ga je sproduciral učeči se, z rekonstrukcijo tega izreka v ciljnem jeziku (Ellis 1994: 54; James 1998: 269) oziroma najbrž natančneje z rekonstrukcijo pričakovane oblike istega izreka, ki bi ga sproduciral rojeni govorec ciljnega jezika. Različni avtorji so poskušali oblikovati različne opisne taksonomije in tipologije, v katere naj bi se dalo razvrstiti vse napake, ki se pojavljajo v jezikovni produkciji (in tudi recepciji) učečih se. Tipologije omogočajo tako natančen opis posameznih napak kot tudi njihovo kvantitativno analizo (Ellis 1994: 54). V praksi so se kot uporabne izkazale predvsem tiste opisne tipologije, ki temeljijo na prepoznavanju deformiranosti oz. odklonskosti oblik znotraj posameznih jezikoslovnih kategorij (npr. zamenjava črk v besedi pri zapisu

ali govorjenju; raba neustreznega glagolskega časa; pripisovanje napačnega spola samostalniku) in na uvrščanju napak na posamezne jezikovne ravnine; tako so npr. lahko napake fonetične, oblikoskladenjske, pravopisne, leksikalne (Pirih Svetina 2001; Požgaj Hadži, Ferbežar 2001) ali tipologije, ki razvrščajo napake glede na vrsto oziroma način odklona od ciljne oblike: izpusti, dodajanje, napačen izbor, neustrezen vrstni red sestavin, sestava neobstoječe oblike iz dveh pravilnih (ang. *omission, addition, misselection, misordering, blends*) (James 1998).

Za kakšen način opisovanja napak in njihovega razvrščanja se bomo odločili, je v veliki meri odvisno od samega gradiva.

4. korak: razlaga izvora napake

V naslednjem koraku analize poskušamo napako razložiti, to pomeni, da poskušamo pojasniti, zakaj je do napake sploh prišlo in kateri so razlogi njenega nastanka. Taylor (1986) kot možne izvore napak omenja:

- psiholingvistične, ki se nanašajo na naravo sistema znanja drugega jezika in na probleme, ki jih ima učeči se pri njegovi rabi,
- sociolingvistične, ki se nanašajo na prilagajanje jezika družbenim okoliščinam,
- spoznavne (epistemične), ki se nanašajo na pomanjkljivosti v védenju o svetu, in take,
- ki izvirajo iz oblike diskurza; vključujejo probleme, ki se nanašajo na organizacijo informacij v koherentno in kohezivno besedilo.

Raziskave na področju usvajanja drugega jezika se ukvarjajo predvsem s psiholingvističnimi izvori napak. Tovrstne napake pa se nadalje delijo na napake, ki so posledica vpliva prvega ali prej naučenih jezikov na jezik, ki se ga usvaja, in so torej posledica jezikovnega prenosa. Drugačen tip napak pa predstavljajo znotrajjezikovne napake (ang. *intralingual errors*; James 1998: 185), za nastanek katerih so razlogi lahko zelo različni. Napake, ki nastanejo kot posledica jezikovnega prenosa, imenujemo tudi **medjezikovne napake** (ang. *interlingual errors*, James 1998: 179) ali interference. Pojavljajo se na vseh jezikovnih ravninah, govorci pa jih zaznavamo npr. kot tuji naglas na fonetični ravnini, kot rabo napačnih končnic ali neustreznega besednega reda na oblikoskladenjski ravnini, kot rabo neustreznih, tudi neslovenskih besed na leksikalni ravni. Napake, ki so nastale kot posledica jezikovnega prenosa, se nadalje po svojem izvoru lahko delijo (Lott 1983; Hecht in Green 1993) na:

- **Napake po analogiji**; pri tovrstnih napakah je npr. napačno uporabljena beseda v tujem jeziku, ker ima določene skupne značilnosti (npr. glasovno ali pisno podobo) z besedo v prvem jeziku. Italijanski turistični vodič v Trstu je v svoji slovenski razlagi npr. uporabil besedo *argument* namesto besede *snov*, *vsebina* pri razlagi vsebine neke umetniške slike: *Argument te slike je zgodovina*. Italijanska beseda *argomento* pomeni namreč tudi *snov*, *vsebina*.² V tem primeru gre seveda za problem

² Vir opombe je anekdotični zapis, ki je nastal na strokovni ekskurziji v Trstu, maja 1999.

»lažnih prijateljev« (ang. *false friends*), povečini besed, ki so si oblikovno podobne, vendar imajo v različnih jezikih različen pomen (James 1998: 147).

– **Prenos v strukturi** se pojavi, ko učeči se uporabi (glasovno, slovnično ali pragmatično) značilnost prvega jezika namesto ustrezne strukture v drugem jeziku. To so tiste vrste napak, ki jih ponavadi in najpogosteje razlagamo kot interference. Gre za napake, ki jih npr. opazujemo v slovenščini pri govorcih drugih slovanskih jezikov, ki se učijo slovenščino; npr. trdi l v izgovoru. Tovrstne napake se pojavljajo zato, ker obstaja razlika med strukturami prvega in tujega jezika – rezultat bi npr. bil primer govorca hrvaščine, ki je izjavil *Hotel sem, da rečem* (hrv. *Htio sam da kažem* proti slov. *Hotel sem reči*), zgoraj omenjeni vodič v Trstu pa je v svoji razlagi uporabil besedno zvezo *smo v štiri* (namesto običajnejše štirje *smo*) po dobesednem prevodu iz italijanščine *siamo in quattro*.

– **Medjezikovno-znotrajjezikovne napake** nastanejo, ko razlikovanje, npr. med pomeni posameznih besed, v prvem jeziku ne obstaja, obstaja pa v ciljnem jeziku. V slovenščini se razlikujejo oblike vprašalnih in oziralnih zaimkov, v hrvaščini ne, in kot rezultat tovrstnega prenosa je nastal izrek *Povsod, kje sem bil*. Ta tretja kategorija je najbolj problematična, saj pogosto zaradi nepoznavanja različnih jezikov niti ni mogoče določiti, ali je določena napaka res posledica prenosa ali zgolj značilnost vmesnega jezika (jezikovne različice) posameznika in torej ne sodi med napake zaradi prenosa.

Najpogostejše **znotrajjezikovne napake**, torej tiste, ki niso nastale zaradi jezikovnega prenosa ali drugih vzrokov (glej spodaj), pa lahko nadalje delimo (Richards 1974; Hecht in Green 1993; tudi Ellis 1994: 59 in James 1998: 185 in dalje) na:

– **Napake zaradi prevelikega posploševanja in napačnih analogij**; te nastanejo, ko učeči se ustvari odklonsko strukturo na osnovi neke druge strukture ciljnega jezika. Taka je npr. oblika *Prijatelji stanovajo...* Oblika kaže na posploševanje rabe oblikospreminjevalnega vzorca spregatvenega tipa glagolov *-ati, -am* oz. na napačno interpretacijo postopka speganja glagolov v sedanjiku – namreč neposredno iz oblike za nedoločnik (Pirih Svetina 2001). Med ta tip napak bi lahko uvrstili tudi oblikovanje odklonske oblike na podlagi dveh različnih, pravih struktur ciljnega jezika, npr. *Moram delam* iz *Moram delati* in *Delam*.

– **Napake zaradi neupoštevanja omejitev pravila**; (pravilo se posploši tudi na primere, v katerih naj ne bi veljalo). V slovenščini je tak primer npr. raba nedoločnika za glagoli premikanja: *Grem delati* namesto *Grem delat* zaradi *Moram/Začnem/Neham delati*.

– **Napake kot posledica nerazumevanja struktur v J2**. Kot primer take napake bi lahko pojmovali razumevanje (in posledično rabo) različnih sklonskih oblik v slovenščini kot poljubne in ne obvezne izbire, npr. *Sem iz Amerika*.

Ker je pogosto težko ločevati med napakami, ki nastanejo kot posledica prenosa (primer za to lahko predstavlja zadnji zgled, v katerem bi bila oblika *Amerika* namesto ustrezne *Amerike* lahko posledica prenosa oblike iz prvega jezika), in tistimi, ki so posledica vmesnih stopenj jezika in so torej znotrajjezikovne, še težje pa med različnimi vrstami slednjih, sta Dulayeva in Burtova (1974) vse napake klasificirali v 3 skupine:

- razvojne napake; podobne tistim pri usvajanju prvega jezika,
- interference; napake, ki odsevajo strukturo prvega jezika in
- napake, ki niso ne razvojne in ne posledica interferenc in so bodisi rezultat individualnih značilnosti učečega se ali narave naloge, ki jo učeči se opravlja – so torej lahko inducirane in npr. posledice neustreznih navodil ali neustrezne rabe slovarja.

5. korak: vrednotenje napake

V petem koraku poskušamo napako ovrednotiti, ji pripisati določeno težo. Vrednost napake je izmerljiva zgolj posredno, preko svojega vpliva na naslovnika. Pri tem se sprašujemo, kako je naslovník razumel izrečeno oziroma kako je na izrečeno reagiral. Seveda se kot naslovník bistveno razlikujeta nekdo, ki je rojeni govorec ciljnega jezika, in nekdo, ki se tega jezika uči kot tujega enako kot tvorec sporočila. Rojeni govorec bo predvidoma razumel tudi sporočila, ki bodo tako semantično kot strukturno precej oddaljena od idealne jezikovne uresničitve, pri tem pa bo najbolj negativno odreagirjal na »tují naglas«, tega rojeni govorníki »prenašajo« najslabše in so zanj tudi najbolj občutljivi; manj ga bodo motile oblikoskladenjske napake (morfosintaktíčne), še najmanj pa semantične. Ta lestvica tolerantnosti rojenega govorníka korespondira z lestvico avtoritete, katere nosilec je rojeni govorec (Mey, 1981): rojeni govorec je največja avtoriteta na področju fonologije, manj morfologije, še manj sintakse in najmanj semantike. Naslovník, ki se ciljni jezik uči tako kot tvorec, pa bo pričakovano in vendar paradoksalno do vseh »tujih« prvin toleranten, vendar se bo njegovo razumevanje manjšalo z vsako, tudi najmanjšo napako v tvorčevem sporočilu.

Kriteriji za vrednotenje napak pa so tudi ožje jezikovni oz. slovnični. Pri teh kriterijih se upošteva predvsem to, ali napaka prizadene zgolj svoje neposredno okolje in je po svoji obliki lokalna ali pa je globalna. V eni od raziskav je Lennon (1991: 189) npr. prišel do sklepa, da večina oblik, za katere se izkaže, da so napačne, same po sebi niti ne odstopajo od norme, napačne pa postanejo v okviru večjih jezikovnih enot ali v sobesedilu, v katerem se pojavijo. Zato je za identifikacijo napak predlagal dve novi dimenziji: področje in obseg (ang. *domain, extent*). Področje se nanaša na velikost sobesedila, ki ga je potrebno analizirati, da bi napako lahko identificirali. Obseg pa se nanaša na velikost enote, ki jo je treba zamenjati, izbrisati, popraviti, da bi lahko napako odpravili. Področje je vedno enota na višjem ali enakem nivoju kot obseg, nikoli na nižjem (Lennon 1991: 192). Drugi kriteriji za vrednotenje napak so še pogostnost pojavljanja, opaznost in motečnost določene napake (James 1998).

Zaključek

Zaradi opazovanja zgolj napačne, ne pa tudi ustrezne in pravilne produkcije, analiza napak ne prinaša celotnega pogleda na jezik učečega se, odpira pa zanimiv vidik preučevanja jezikovne zmožnosti učečih se tujega jezika. Ker analiza napak ponuja samo presek stanja v določenem trenutku, ne pa tudi razvoja v času, so jo v raziskavah v osemdesetih letih začeli opuščati. Ponovno se je začela pojavljati v začetku devetdesetih let (Tono 1999: 2) kot pomožna raziskovalna metoda v sklopu večjih raziskav. V raziskavah, o katerih poroča Ellis (1994: 70), so prišli do ugotovitev, da večina napak v jezikovni produkciji učečih se ni posledica negativnega jezikovnega prenosa,³ ampak kreativne produkcije učečih se, da so napake torej del normalnega učnega procesa (procesa usvajanja drugega jezika), v skladu s tem pa se je spremenilo tudi gledanje na napake v celoti – učeči se funkcionirajo v skladu s svojo trenutno mentalno slovnico in izreki, ki jih sproducirajo v določeni fazi procesa usvajanja jezika, so odsev te mentalne slovnice. Njihovi izreki so v okvirih te mentalne slovnice torej pravilni – nekoliko poenostavljeno bi to pomenilo: če ne bi tako mislili, izrekov v tej obliki sploh ne bi sproducirali, – nepravilni, neustrezni oziroma nesprejemljivi pa postanejo ti izreki v kontekstu sporazumevanja z drugimi. Da bi torej lahko učečim se omogočili čim bolj normalno funkcioniranje v ciljnem jeziku, da bi se torej lahko bolj ali manj brez težav sporazumevali z drugimi, si v procesu učenja tujega jezika prizadevamo za odpravljanje napak. Analizo napak in zgoraj opisane postopke te metode lahko torej razumemo tudi kot popolnoma uporabne začetne korake v tem procesu.

Literatura

- Byram, M., 1988: *Cultural studies in Foreign language education*. Clevedon: Multilingual matters.
- Cook, Vivian, 1991: *Second language learning and language teaching*. London: Edward Arnold.
- Cook, Vivian, 1993: *Linguistics and second language acquisition*. New York: St. Martin's Press.
- Corder, S. Pit, 1971: Idiosyncratic dialects and error analysis. *International review of applied linguistics* IX. 149–159.
- Corder, S. Pit, 1974: Error Analysis. Allen, J. in S. P. Corder (ur.): *The Edinburgh course in applied linguistics*. 3. del. London: Oxford University Press.
- Corder, S. Pit, 1981: *Error analysis and interlanguage*. Oxford: Oxford University Press.
- Dulay, Heidi C. in Burt, M. K., 1974: Errors and strategies in child second language acquisition. *TESOL Quaterly* VIII. 129–136.

³ Različni avtorji v svojih raziskavah tudi do 50 % napak v produkciji učečih se pripisujejo negativnemu prenosu (prim. npr. Požgaj Hadži 1994).

Ellis, Rod, 1994: *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Hecht, K. in P. S. Green, 1993: Muttersprachliche Interferenz beim Erwerb der Zielsprache Englisch in Schulerproduktionen. Henrici, G. in E. Zofgen (ur.): *Fremdsprachen Lehren und Lernen*. Tübingen: Günther Nar Verlag. 35–56.

James, Carl, 1998: *Errors in Language Learning and Use. Exploring Error Analysis*. London, New York: Longman.

Lennon, Paul, 1991: Error: some problems of definition, identification, and distinction. *Applied Linguistics* XII. 180–195.

Lott, D., 1983: Analysing and counteracting interference errors. *ELT Journal* XXVII. 256–261.

Mey, J., 1981: Right or wrong, my native speaker. Coulmas, F. (ur.): *A Festschrift for the native speaker*. Den Haag: Mouton. 69–84.

Pirih Svetina, Nataša, 2001: *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Požgaj Hadži, Vesna, 1994: *Sistem korekcija grešaka studenata hrvatskog jezika kojima je slovenski materinski*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta.

Požgaj Hadži, Vesna in Ina Ferbežar, 2001: Tudi to je slovenščina. Irena Orel (ur.): *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 57–68.

Richards, Jack C., 1974: A non-contrastive approach to error analysis. Richards, J. C. (ur.): *Error analysis: Perspectives on second language acquisition*. London: Longman. 172–188.

Taylor, G., 1986: Errors and explanations. *Applied Linguistics* VII. 144–166.

Tono, Yukio, 1999: *Error Analysis: Review*. <http://www.lancs.ac.uk/postgrad/tono/analysis.htm>